

**VALTIOSIHTTEERI PAULA LEHTOMÄKI
INARI 8.12.2016**

MUISTIO

**SOVINNON ETSINTÄÄ
SAAMELAISKIISTAN**

INARINMAAN LAPINKYLÄYHDISTYS RY

Inarinmaan Lapinkyläyhdistys ry
Yrjö Mattila
Haapalaaksontie 2
99800 IVALO

Inari 8.12.2016

Pääministerin valtiosihteeri
Paula Lehtomäki
HELSINKI

MUISTIO

Arvoisa valtiosihteeri, hyvät valtionhallinnon virkamiehet

Toivotamme Teille antoisaa ja avartavaa Lapin maakunnan pohjoisosan matkaa!

On hienoa, että käytte tutustumassa alueeseemme ja kuulette myös täällä asuvien ihmisten toiveita paikanpäällä. Vierailunne asuinalueellamme on erityisen merkittävää meille, joilla omin vähäisin varoin toimivina ei ole mahdollisuutta matkustaa Helsinkiin elinolosuhteitamme koskevia huoliamme Teille esittämään. Pyytäisimmekin että vastaisuudessa tämä mahdollisuus koskisi kaikkia nk. saamelaiskiistan osapuolia tasapuolisesti ja tasa-arvoisesti.

Kiitämme vierailustanne ja toivotamme Teidät tervetulleiksi myös Inarinmaan Lapinkyläyhdistyksen puolesta!

Oikeusministeriön ylitarkastaja Hanna Rönty kirjoittaa viestissään: **”Vierailun tarkoituksena on tutustua saamelaiskysymyksiin ja valmistella ajankohtaisia saamelaisasioita.”**

Olisikin kovin somaa, jos saisitte näihin kysymyksiin täältä mukanne myös objektiivista tietoa ja ”työkaluja” kysymysten ratkaisuun. On selvää, että nämä kysymykset koskettavat meitä kaikkia täällä asuvia ja näiden kysymysten ratkaisemiseksi tulee valtionhallinnon ja kaikkien muidenkin osapuolten varata riittävästi aikaa ja resursseja.

On helppo sanoa, että täällä ovat ihmiset aina eläneet sovussa, koska se pitää paikkansa. Ehkäpä vasta parin viimeisimmän vuosikymmenen aikana on tämä rauhasan yhteiselon aika ollut järkkyneenä. Tuona parin viimevuosikymmenen aikana ovatkin sitten kiistat seuranneet toistaan. Näiden kiistojen vuoksi ihmisten elo ja olo on saanut aika-ajoin kestämatöntä olotilaa. Tästä on päästävä eroon. Ei näin voi jatkua, vaan tässä pienessä yhteisössä ihmisten on elettävä sovussa ja tultava toimeen toistensa kanssa, kuten aina ennenkin.

Tässä yhteydessä ei ole tarpeen luetella kiistoja aiheuttaneita asioita, enempää kuin kiistojen osapuoliakaan, koska ne ovat jo yleisesti tiedossa ja molempia on runsaasti. Pikemminkin voidaan vain kiitellä ihmisten pitkämielisyyttä ja malttia, kun mitään peruuttamatonta ei ole päässyt, tai päästetty tapahtumaan.

Päätösten tekoon osallistaminen ja sovussa eläminen on ainut kestävä tapa toimia

Inarinmaan Lapinkyläyhdistyksessä on viimeaikoina jouduttu paljon pohtimaan näitä asioita, niiden syitä ja seurauksia. Keskeinen tavoitteemme on aina ollut ja on sitä edelleenkin, että osapuolia on tasavertaisesti osallistettava neuvotteluihin ja päätösten tekoon. Vain siten toimien aluettamme ja sen asukkaita koskeviin kiistoihin löydettäisiin perustuslain, muun kasallisen lainsäädännön, saamelaisten itsehallinto lain ja kansainvälisen oikeuden mukaiset, sosiaalisesti, eettisesti kestävät ratkaisut johon kaikki osapuolet tyytyisivät. Vain täten elämä alueellamme, sen kaikkien asukkaiden kesken voisi jatkua sopuisana. Siksi yhdistyksemme haluaa olla eturintamassa siinä työssä, missä tällaista sopuisaa ratkaisua ja elämäntapaa etsitään ja halutaan toteuttaa. *(vrt. tuomarin ohje 450 vuoden takaa, Olaus Petri: ”se joka ei ole oikeus ja kohtuus, se ei saata olla lakikaan”)*

Olisiko seuraavista kahdestatoista (12) ehdotuksesta apua kiistoihin ratkaisuja etsiessä?

- 1. Yhdenvertaisuus ja asa- arvo** kuuluu myös kaikille saamelaisille. Se on **perustuslain keskeisin ihmisoikeus kriteeri**. Sen lisäksi, että saamelaiset ovat tasa-arvoisia kaikkien muiden suomalaisten kanssa, on tasa-arvoisuuden vaatimusta toteutettava myös saamelaisten keskinäisessä elämässä ja mm. elinkeinojen harjoittamisessa. Siksi kaikkien saamelaisten ja saamelaiselinkeinojen; kalastuksen, metsästyksen, poronhoidon, käsityön teon, keräilyn ja pienimuotoisen saamelaismatkailun, sekä saamelaistaiteen ja kulttuurimuotojen tasa- arvoinen kohtelu pitää tinkimättä toteutua, aluetta koskevassa lainsäädännössä, mm. eri elinkeinojen elinkeinotuissa ja mm. mahdollisuudessa valtionmaan käyttöön omissa elinkeinoissaan. *(PL 6§ Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.....)*
- 2. Valtionhallinnon toimesta** pannaan toimeen ja suoritetaan objektiivisesti ja kattavasti eri väestöryhmien ja alueella elävien ihmisten elinolosuhteiden selvitys. *(tällaisen selvityksen tarkoituksena on osoittaa luotettavasti alkuperäiskansa saamelaisten elinolosuhteissa ja oman kulttuurinsa harjoittamisessa ilmeneviä puutteita itsehallinnon ja oman kulttuurin toteuttamiseen ja antaa valtion hallinnolle yhdessä saamelaisten kanssa mahdollisuus ryhtyä poistamaan näitä puutteita. Selvityksessä on paneuduttava aktiivisesti ja luotettavasti myös alueen muun väestön elinolosuhteisiin ja elinkeinojen harjoittamisen mahdollisuuksiin, sekä viitoitettava tie alueen eri väestöryhmien sopuisaan keskinäiseen kanssakäymiseen ja jokapäiväiseen elämään.)*
- 3. Täytäntöön** pannussa olosuhdeselvityksessä selvitetään myös statuksettomien saamelaisten ihmisoikeusasema ja mahdollisuus heidän täyteen tunnustamiseen aleensa alkuperäiskansaankin kuuluviksi. *(Oktavuuhtta 26.8.2015: ”Inarinsaamelaiset ovat ainoa saamelaisryhmä, joka asuu perinteisesti vain yhdessä valtiossa ja yhden kunnan alueella. Kun muut saamelaiset ovat eri syistä johtuen vaihtaneet asuinpaikkaansa, ovat inarinsaamelaiset ainakin koko historiallisen ajan asuneet aina samassa paikassa,*

Inarijärven ympäristössä. Heihin sopii nimenomaisesti saamelaisen kirjailijan Johan Turin lause: "Meistä ei ole kuultu, että me olisimme tulleet tänne mistään.")

4. Valtion ja kirkon aikanaan suorittamien ankarien suomalaistamistoimien vuoksi kielensä menettäneiden statuksettomien inarinsaamelaisten asuinalueilla, Ivalossa, Inarissa, Nellimissä, Akujärvellä, Törmäsessä, Saariselällä, Kaamasessa ja Partakossa käynnistetään laajamittainen lasten inarinsaamen kielipesä, kielikylpy ja aikuisten kielen ja kulttuurin opetusmistoiminta, jonka tavoitteena on ensisijaisesti lasten ja nuorten, sekä aktiivisen aikuisväestön inarinsaamen kielen ja kulttuurin oppiminen ja palauttaminen perheiden ja sukujen kotikieleksi.
*(Statuksettomiin inarinsaamelaisiin viimeaikoina kohdistuneen painostuksen ja kaltoinkohtelun vuoksi heissä on viime aikoina ollut havaittavissa epätoivoisia ilmaisuja. Statuksettomat saamelaiset ovat se kansanryhmä joka nyt tarvitsee eniten tukea ja rohkaisua. Siksi heille on tarjottava mahdollisuus oman identiteettinsä vahvana pitämiseen. Se tapahtuu parhaiten kielen ja kulttuurin kautta. **Oktavuolta 26.8.2015 Kielellisesti inarinsaamelaiset** kuuluvat saamen itäisiin kielimuotoihin, vaikka heille on helpompaa ymmärtää läntisiin kielimuotoihin kuuluvaa pohjoissaamea kuin itäisiin kieliin kuuluvaa koltansaamea. Itse he käyttävät sanaa 'kieli' ilmaisemaan murteiden tai kielimuotojen välistä eroa: anarâškielâ, inarinkieli. Ero muihin saamen kieliin on niin suuri, että naapurikieltenkin ymmärtäminen vaatii totuttelua. Sen vuoksi esimerkiksi yhteinen opetus ja oppimateriaali muiden saamelaisryhmien kanssa ei tule kysymykseen. Inarinsaamelaisten identiteetti erottaa heidät suomalaisten lisäksi myös muista saamelaisista, pohjois- ja koltansaamelaisista, vaikka he samaistuvatkin saamelaisiin yleensä. Oman ryhmän merkkejä ovat ennen muuta kieli, asuinseutu, sukutietoisuus ja vaatetus.*
5. Selvitetään lain mukaisilla kiinteistömääritystoimilla ja alueen isojaon loppuunsaattamisella saamelaisalueelle 1700- ja 1800-luvuilla pääosin saamelaisten perustamien talojen erityiset etuudet valtionmaahan; kalastus, metsästys, poronhoito, maa- ainesten otto ja puun otto.
(OM. 2006 Tarja Nahkiainsoja: Tiivistelmä tutkimuksesta Asutus ja maankäyttö Inarissa ja Utsjoella 1700-luvun puolivälistä vuoteen 1925, OM. 2006 Juha Joonas: Tiivistelmä tutkimuksesta Entisiin Tornion ja Kemin Lapinmaihin kuuluneiden alueiden maa- ja vesioikeuksista. MMM lausunto ILO- sopimuksen ratifiointista: "Ulkomailta 1840–1910 muuttaneiden ns. porosaamelaisten eli tunturisaamelaisten kiinteistöoikeudellista asemaa ei voida perustaa vanhaan lapinkyläjärjestelmään tai henkikirjoihin 1875–1923 tehtyihin kirjauksiin. Henkilöille, jotka ovat vastikään muuttaneet Suomeen Ruotsista tai Norjasta, määrättyt elinkeino- tai henkiverot eivät ole indisioita omistusoikeudesta 1700-luvun lapinkylien veromaihin. Porosaamelaiset maksoivat veroa elinkeinonsa tuotosta eivätkä maaveroa vastaavaa veroa maanomistuksesta. Siten 1800-luvun jälkipuoliskolla Suomeen siirtolaisina muuttaneille porolappalaisille ei ole voinut syntyä alkuperäisten omistajien oikeudet syrjäyttävää oikeutta maihin tai kalastuksiin"
6. Edellisessä kohdassa viisi (5.) tarkoitettujen tilojen perustamisasiakirjoihin kirjattujen oikeuksien kiinteistöoikeudellinen selvitys kiinteistömääritystoimilla. Nämä oikeudet ovat

osa kunkin kiinteistön ulottuvuutta ja aineellista varallisuutta. Omaisuudella on perustuslain suoja. *(kiinteistömääritystoimituksilla käynnistetään maanmittaustoimitukset, joissa ko. saannot ja oikeudet käsitellään. Kaikkien talokirjoihin kirjattujen saantojen ja erityisten oikeuksien (nyk. erityiset etuudet) sijainti määritetään, samoin kuin etuuksien laajuus ja määrä. Kaikki nämä erityiset etuudet sisältyvät saamelaiselinkeinoihin ja etuudet on talon perustamisen yhteydessä perustettu ja nämä saannot ja etuudet kohdentuvat maahan ja veteen (nyk. valtion maahan.) Toimitukset suoritetaan valtion maanmittauslaitoksen toimesta ja valtion varoin, koska ne kuuluvat alueen isojakotoimituksen loppuun viemiseen.)*

7. Selvitetään Suomen saamelaisalueen koko laajuus luotettavien historiantietojen mukaisena. *(OM. 2006 Juha Joonas: Tiivistelmä tutkimuksesta Entisiin Tornion ja Kemian Lapinmaihin kuuluneiden alueiden maa- ja vesioikeuksista.)*

8. Perustetaan pysyvästi nk. Saamelaisalueen pyöreän pöydän foorumi, yhteensä 16–20 hlöä. Siihen nimetään tasapuolisesti edustajia kaikista alueellisista saamelaisryhmistä, saamelaisalueen kieliryhmistä, sekä Suomen hallituksen edustaja, joka toimii puheenjohtajana, sekä edustajat OM:stä, MMM:stä. Saamelaisalueen pyöreän pöydän foorumin keskeisenä tehtävänä on saamelaisasioiden kiistojen ratkaisujen etsiminen ja ratkaisuehdotusten tekeminen Suomen hallitukselle. *(Lapinmaan maa-oikeudet. Yhteenveto ja tiivistelmä Lapinmaan maa-oikeudet -tutkimuksesta. Julkaistu 24.10.2006 Oikeusministeriön julkaisuja 2002–2009)*

9. Saamelaiskäräjille varataan mahdollisuus vähintään kerran vuodessa käydä saamelaisalueen kunnanvaltuustojen kokouksissa esittelemässä keskeisiä hankkeitaan. *(Saamelaiskäräjien edustajien ja kunnan päätöksentekijöiden tapaaminen ja vuoropuhelu vähentävät ennakkoluuloja ja luovat parempia edellytyksiä saamelaisille ja muuta kuntalaisia koskevaan päätöksentekoon)*

10. Kouluopetukseen sisällytetään sopiviin oppiaineisiin saamelaisten oikeudet ja velvollisuudet. Tämän kanssa rinnan opetetaan alueella elävien muiden väestöryhmien ja heidän elinkeinonharjoittamisen huomioiminen. *(Onhan elävässä elämässä, saamelaisalueen kokoisessa pienessä yhteisössä ja päivittäisessä kanssakäymisessä ihmisten tultava toimeen myös keskenään.)*

11. Saamelaiskäräjät on ottanut inarinsaamelaisten oikeudellisen aseman selvitettäväkseen. Asian luonteesta ja ns. saamelaiskiistan eri osapuolten välisestä asemasta johtuen Inarinmaan lapinkyläyhdistys pitää välttämättömänä että oikeusministeriö ottaa omalta osaltaan, saamelaiskäräjien selvitystyön kanssa rinnakkaisena, selvitettäväkseen inarinsaamelaisten oikeudellisen aseman ensisijaisesti siitä näkökulmasta, miten

inarinsaamelaisille alueensa alkuperäiskansana voitaisiin luoda lain tasolla oma julkisoikeudellinen alkuperäiskansa itsehallinto. Selvityksen tulisi antaa vastaus mm. siihen, onko tällaiselle hankkeelle tarvetta, onko hankkeelle esteitä, miten inarinsaamelaisten itsehallinto alkuperäiskansaryhmän itsehallintona suhteutuisi saamelaiskäräjiin. Selvityksen tulisi ensimmäisessä vaiheessaan painottua oikeudellisiin kysymyksiin eli siihen, miltä asia näyttää kansainvälisen alkuperäiskansaoikeuden, Suomen perustuslain ja muiden oikeuslähteiden valossa, ja millaisia oikeudellisia ja hallinnollisia näkökohtia siihen liittyy. Selvityksen toisessa vaiheessa oikeusministeriön tulisi selvittää, miten inarinsaamelaisten keskuudessa vallitsevat näkemykset omasta alkuperäiskansa itsehallinnosta olisivat selvitettävissä tavalla, jossa nimenomaan inarinsaamelaisten omat mielipiteet ratkaisisivat asian. (*vrt. kolttalaki ja kolttien itsehallinto.*)

12. Muilta osin haluamme yhtyä Arvi Hagelinin, valtioneuvostolle, perustuslakivaliokunnalle ja eduskunnalle osoittamaan, tässä liitteenä olevaan 14 sivua sisältävään muistioon 17.11.2016. Hagelinin muistio painottuu Tenojoen vesistön kalastukseen. Inarinmaan lapinkyläyhdistys haluaa tässä yhteydessä painottaa muistion asiayhteyden yhdenmukaisuutta myös Inarijärveen ja inarinsaamelaisten omistamien tilojen perustamisasiakirjoihin kirjattuja erityisiä kalastusetuuksia Inarijärvestä ja Inarijärven vesistöalueessa.

Yrjö Mattila
puheenjohtaja

Anja Akujärvi
sihteeri

Asiakirja yhteys:

Inarinmaan Lapinkyläyhdistys ry:n päätöksistä muistion laatijaksi nimettynä;
Kari Kyrö
Kittilänratsutie 17
99870 INARI
0400 398 984
karikyro@gmail.com